

Н.В. Ткаченко

Tkachenko.N.V@mail.ru

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЗАНЕДБАНOSTI У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сьогодні предметом обговорення фахівців у галузі освіти є, по-перше, забезпечення ефективної взаємодії між учасниками навчального процесу (педагогами, психологами, батьками, дітьми) та, по-друге, необхідність використання дидактично-психологічних принципів подолання педагогічної занедбаності у дітей молодшого шкільного віку як ефективного механізму взаємодії педагога (класного керівника) та психолога, які є активними суб'єктами, що навчають, організовують освітнє середовище і взаємодіють у ньому із суб'єктом, котрий навчається (учнем). Разом з тим проблематика роботи орієнтована на: дослідження специфіки психологічного захисту педагогічно занедбаних дітей молодшого шкільного віку в умовах сучасної початкової школи; розробку ефективних психодіагностичних шляхів виявлення педагогічної занедбаності та проведення психокорекційної роботи щодо подолання зазначеного явища.

Метою роботи є наукове обґрунтування та розробка психолого-педагогічних умов подолання педагогічної занедбаності дітей молодшого шкільного віку.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

1. Здійснити теоретичний аналіз психологічної сутності педагогічної занедбаності дитини.

2. Обґрунтувати методологію та визначити психодіагностичний інструментарій дослідження педагогічної занедбаності дітей молодшого шкільного віку.

3. Емпірично дослідити психологічні умови подолання педагогічної занедбаності.

4. Визначити та обґрунтувати психолого-педагогічні шляхи оптимізації процесу навчання педагогічно занедбаних дітей молодшого шкільного віку.

Об'єкт дослідження – педагогічна занедбаність дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – психологічні умови подолання педагогічної занедбаності дітей молодшого шкільного віку.

Для вирішення поставлених завдань було використано *комплекс методів*, зокрема такі:

теоретичні: аналіз наукової літератури за темою дослідження; методи логіко-психологічного аналізу (класифікація, систематизація, порівняння, узагальнення) – для розкриття психологічного змісту педагогічної занедбаності; моделювання – для визначення сутності психолого-педагогічної взаємодії, обґрунтування її особливостей в освітньому просторі загальноосвітньої початкової школи;

емпіричні: опитувальник Р. Кеттелла – для виявлення психологічних особливостей особистості (дитячий варіант); проективні методики:

“Незакінчені речення” В. Міхала – для визначення проблемних сфер взаємодії, “Моя сім’я” Р. Бернса і С. Коуфмана – для виявлення міжособистісних стосунків у сім’ї, “Сходи” – для визначення самооцінки; метод експертних оцінок – для вивчення пізнавальних потреб дітей (методика “Вивчення пізнавальної потреби”, запропонована В. Юркевичем), для визначення адаптованості дитини до школи (методика “Експертна оцінка адаптованості дитини до школи” О. Соколова, О. Сорокіної, В. Чирківа), для виявлення емоційних зв’язків між членами групи (методика соціометричних вимірів); метод аналізу продуктів діяльності – для виявлення рівнів успішності дітей; контент-аналіз, констатувальний та формувальний експеримент – для обґрунтування й перевірки ефективності технології психологічних умов виникнення та подолання педагогічної занедбаності.

Отримані в ході дослідження дані оброблялися методами математичної статистики (для порівняння емпіричних розподілів ми використали порівняння зведених показників відносних частот та критерій узгодження χ^2 – критерій відповідності) з наступною якісною інтерпретацією та змістовним узагальненням даних.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: концептуальні положення про навчальні дії (уміння й навички) як складові учіння (В. Паламарчук, Я. Савченко, Н. Скрипченко, Н. Співак); праці, присвячені вивченню психологічної готовності дитини до шкільного навчання (В. Бочелюк, Г. Віцлак, О. Запорожець, В. Котирло, С. Ладивір, Н. Побірченко, Є. Проскура, Н. Скрипченко); суб’єктивний підхід до особистості (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, А. Брушлінський, С. Рубінштейн, О. Старовойтенко, В. Татенко, Т. Титаренко); мотиваційні складові учіння (М. Алексєєва, Л. Божович, С. Мусатов); процес навчання та його психологічні механізми (О. Брушлінський, О. Леонтєв, О. Матюшкін, С. Рубінштейн); теорія узагальнених способів навчання розумової діяльності особистості (П. Гальперін, В. Давидов, Г. Костюк, Н. Менчинська, Л. Проколієнко, В. Шмаргун); класифікація причин неуспішності (Ю. Бабанський, П. Борисов, Т. Власова, А. Гельмонт, М. Данилов, Є. Ільїн, О. Леонтєв, О. Лурія, Н. Менчинська, М. Мурачковський, Л. Славіна, А. Смирнов); класифікація невстигаючих груп дітей (груп ризику) (І. Дубровіна, О. Леонтєв, О. Лурія, М. Мурачковський, Р. Овчарова, А. Смирнов); класифікація дидактично-психологічних принципів подолання педагогічної занедбаності (Б. Ананьєв, Л. Виготський, У. Глассер, В. Калошин, Я. Каменський, Ю. Козелецький, О. Леонтєв, К. Роджерс, С. Рубінштейн, М. Скаткін, В. Сухомлинський, В. Франкл, В. Шаталов, М. Щетинін); дидактогенія як негативний психічний стан учня (О. Богданова, М. Боянжу, К. Платонов).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*: розроблено та практично використано модель діагностичного етапу дослідження педагогічної занедбаності дітей молодшого шкільного віку; встановлено за допомогою факторного аналізу психологічну модель

особливостей педагогічно занедбаної особистості молодшого школяра; обґрунтовано та розроблено методологічний підхід до подолання педагогічної занедбаності у дітей молодшого шкільного віку; експериментально досліджено психологічні умови виникнення та подолання педагогічної занедбаності; розроблено цикл системної програми психокорекційної роботи з педагогічно занедбанними учнями молодших класів;

удосконалено: систему причин низької здатності до навчання в учнів молодшого шкільного віку; наукові уявлення про специфіку педагогічної занедбаності в процесі навчання як складного динамічного феномену; систему дидактично-психологічних принципів подолання педагогічної занедбаності у дітей молодшого шкільного віку;

дістало подальший розвиток: психодіагностичний інструментарій при розробці методики роботи з педагогічною занедбаністю; знання сутності педагогічної занедбаності в процесі навчання; теоретико-методологічне положення про те, що навчання в молодшому шкільному віці виступає як складний аналітико-синтетичний процес, який здійснюється цілим рядом перцептивних, мнемічних, розумових, мовленнєвих, вольових операцій в умовах зацікавленості учня та інтелектуального задоволення навчанням.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що на основі розробленої моделі діагностичних механізмів роботи психологів з педагогічно занедбанними учнями молодшого шкільного віку впроваджено програму, основу якої становили місячники: 1) “З цікавістю до товариша” (психологічні заняття “Стежкою до мене”, “Запам’ятай мене” або “Спілкуємося разом”); 2) “Таємниця моїх думок” (психологічні заняття “Політ думок”, “Мистецтво думати”); 3) “Від радості праці – до радості успіху” (психологічні заняття “Уважність – знаряддя успіху”); 4) “Розділимо свої переживання” (психологічні заняття “Абетка настроїв”, “Дослухайся до мене”); 5) “Будь уважним до мене” (психологічні заняття “Придивись до мене”). Результати дослідження та розроблена психокорекційна програма можуть бути використані вчителями початкових класів, психологами та іншими педагогічними працівниками загальноосвітніх шкіл.

Отже, практична актуальність теми пов’язана з тим, що сучасна стратегія розвитку освіти України в загальноосвітній початковій школі спрямована на формування та розвиток всебічно розвиненої, морально зрілої, духовно піднесеної та соціально активної особистості, тому необхідним є дослідження психологічних умов подолання педагогічної занедбаності дітей молодшого шкільного віку. Власне, за такої ситуації актуальним науковим завданням є визначення сутності педагогічної занедбаності як чинника неуспішності в шкільному навчанні та знаходження психолого-педагогічних шляхів виявлення й подолання зазначеного явища.